द्विगुणीकृत्य साध्यं न युक्तं कृत्वा अष्टभिर्हरेत् । नामग्रहणप्रकारमाह पिङ्गलामते । "प्रसिद्धं यद्भवेन्नाम किं वास्य जन्मनामतः । यतीनां पुष्पपातेन गुरुणा यत् कृतं भवेत् । लोकप्रसिद्धमथ वा मात्रा पित्रा तथा कृतम्" । यामले "सुप्तोजागर्त्ति येनासौ दूरस्थश्च प्रभाषते । वदत्यन्यमनमस्कोऽपि तन्नाम ग्राह्यमत्र तु" । सनत्कुमारीये "पितृमातृकृतं नाम त्यक्त्वा शर्मादिदेवकान् । श्रीवर्णञ्च ततो विद्वान् चक्रेषु योजयेत् क्रमात्"

ऋत गतौ जुप्सायाञ्च सौत्रः सक०सेट् सार्वधातुके ईयङ् आत्म० आर्द्धधातुके वा ईयङ् ईयङभावे पर० । ऋतीयते ऋतीयीत ऋतीयताम् आर्त्तीयत । आर्त्तीयिष्ट आर्त्तीत् । ऋतीयाम्—बभूव आस चक्रे आनर्त्त । ऋतीयिता-अर्त्तिता । ऋतीयिषीष्ट ऋत्यात् । ऋतीयिष्यते अर्त्तिष्यति । आर्त्तीयिष्यत आर्त्तिष्यत् । ऋतीयमानः भावे अ । ऋतीया । "तस्मान्नर्तीयेरन् स योहैवं विद्वान् नर्त्तीयतेऽप्रियं द्विषतां करोति" शत० ३,४,२,३ । ते हर्त्तीयमाने ऊचतुः ३,६,२,३ । यद्वै सेनायां च समितौ चर्त्तीयन्ते" ८,६,१,१६ ।

ऋत न० ऋ-क्त । "ऋतमुञ्छशिलं ज्ञेय"मित्युक्ते ब्राह्मणस्य १उपजीव्यवृत्तिभेदे २मोक्षे, ३जले, "तन्म ऋतं पातु शतशारदाय" ऋ० ७, १०१,६ । "ऋतमुदकम्" भा० । "न गावो नक्षन्नृतं जरितारस्त इन्द्र !" ऋ०७,२३,४। "ऋतमुदकम्" भा० "ऋतस्य धाराः सुदुघा दुहानाः" ऋ० ७,४३,४ "गोजा ऋतजा अद्रिजा ऋतम्" ऋ०४,४०,५ । ४ कर्मफले "ऋतं पिबन्तौ सुकृतस्य लोके" श्रुतिः ५सुप्रिये वाक्ये ६मानसादिसत्ये च । ७दीप्ते, ८पूजिते च त्रि० । ९यज्ञे पु० "पीताये चारुर्ऋताय पीतये" ऋ० १,१,३७,२ । "ऋताय यज्ञाय" भा० । "चारु ऋताय पीतये ९,१७,८ । "ऋताय यज्ञाय" भा० १०सूर्य्ये पु० । "एष ते योनिर्ऋतायुभ्याम्" यजु०७,१० "ऋतायुभ्यां मित्रावरुणाभ्याम् । ऋतशब्देन मित्रः आयुशब्देन वरुणः" वेददी० । "ब्रह्म वा ऋतं ब्रह्म हि मित्रो ब्रह्मन्नृतं वरुण एवायुः" शत० ब्रा०४,१,४,१० । ११आदित्ये न० । "ऋतं सत्यमृतं सत्यम्" यजु० ११,४७, "ऋतमादित्यः" वेददी० । ऋतमिति मन्ताव्ययमिति तु न्याय्यम् "ऋतञ्च सत्यञ्चाभीद्धात्" अघमर्षणोक्तेः १२परब्रह्मणि । "ऋतमेकाक्षरं ब्रह्म सत्यं स्थानमनन्तकम्" स्मृ० १३सत्ये तु वाक्यादौ । "सतीं वाचमृतां कर्त्तुमर्हसि त्वमरिन्दम !" भा० आश्व० ६७ । "तस्मात् साक्ष्यं वदेदृतम्" "साक्ष्यं पृच्छेदृतं द्विजान्" मनुः । "सर्वमेतदृतं मन्ये यन्मां वदसि केशव !" गीता १४तद्वति च त्रि० । १५ऋतदेवनामके देवभेदे पु० । "ऋतस्य हि शुरुधः सन्ति" ऋ०४,२३,८ "ऋतस्य ऋतदेवस्य" भा० । "गर्भमृतस्पतिः" ऋ० ६, ४८,५ । "ऋतस्य यज्ञस्योदकस्य वा पतिः" भा०पृषो० सुडागमः "ऋतचिद्धि सत्यः" ऋ०१,१४५,५ । "ऋतस्य यज्ञस्य जलस्य वा चित् चेतयिता ज्ञाता" भा०। १६वह्नेर्ऋषिभेदे "ऋतश्च सत्यश्च ध्रुवश्च वरुणश्च" यजु०१७,८२ ।

ऋतजित् पु० ऋतं जयति जि-क्विप् ६त० । १यक्षभेदे । "त्वष्टा च जमदग्निश्च कम्बलोऽथ तिलोत्तमा । ब्रह्मापेतोऽथ ऋतजित् धृतराष्ट्रश्च सत्तमः । माघमासे वसन्त्येते सप्त मैत्रेय ! भास्करे" विष्णु० १०अ० । "ब्रह्मापेतो ब्रह्मराक्षसः ऋतजित् यक्षभेदः" श्रीधरः । २यज्ञजयिनि त्रि० "ऋतजिच्च सत्यजिच्च सेनजिच्च सुषेणश्च अन्तिमित्रश्च दूरेऽमित्रश्च गणः" यजु० १७,८३ । अयञ्चाग्नेर्धामप्रियभेदः "सप्त तेऽग्ने ! समिधः, सप्त जिह्वाः, सप्तऋषयः, सप्तधामप्रियाणि । सप्त होत्राः सप्तधा ता यजन्ति । सप्त योनीरापृणस्व घृतेन स्वाहा" यजु० १७,७९ इत्युपक्रम्य "अग्नेः समिधादिसप्तसप्तकोपक्रमेषु धामप्रियरूपमध्ये तस्याभिधानात् ।

ऋतद्युम्न त्रि० ऋतं द्युम्नं कीर्त्तिदीप्तिर्वाऽस्य । १सत्येन दीप्यमाने २सत्ययशस्के च । "ऋतं वदन्नृतद्युम्न! सत्यं वदन्त सत्यकर्मन् !" ऋ० ९,११३,४ । हे ऋतद्युम्न ! ऋतेन दीप्यमान ! सत्ययशस्क ! वा" भा० ।

ऋतधामन् पु० ऋतं धामास्य । १विष्णौ त्रिका० । "ऋतं प्रियवाक्यं सामगानं धाम स्थानमस्य । २सामगानस्थानयुक्ते त्रि० "ऋतधामासि स्वर्ज्योतिः" यजु०५,३२ । "ऋतं सामगानं धाम स्थानमस्याः औदुम्बर्य्याः" वेददी० ऋतं सत्यमविनश्वरं स्थानमस्य । ३अविनश्वरस्थानयुक्ते त्रि० । "ऋताषाडृतधामाग्निः" यजु० १८,३८ । ४इन्द्रभेदे स च द्वादशमन्वन्तरीयः इन्द्रभेदः । "भविता रुद्रसावर्णी राजन् द्वादशमो मनुः । ऋतधामा च देवेन्द्रो देवाश्च हरितादयः" भाग०८,१३,१३ । ५यदुवंश्ये नृपभेदे । "कङ्कश्च कर्पिकायां वै ऋतधामाजयावपि" भाग०९,२,२३ ।

ऋतध्वज पु० १ब्रह्मर्षिभेदे । "कुमारो नारद ऋभुरित्युपक्रम्य" "हिरण्यनाभः कौशल्यः श्रुतदेव ऋतध्वजः । एते परे च सिद्धेशाश्चरन्ति ज्ञानहेतवः" भाग० ६,१५,११ । २शिवे च तन्नाम कथने "मन्युर्मनुर्महिनसो महान् शिव ऋतध्वजः